

Introductie bij de opening van de tentoonstelling “Image Talks #3” of “hoe beelden kunnen denken” door Kristof Vranken en Patrick Ceyskens

“Our mind is the canvas on which the artists lay their colour: their pigments are our emotions; their chiaroscuro the light of joy, the shadow of sadness. The masterpiece is of ourselves, as we are of the masterpiece (Okakura, 1906/1998, p. 143).”

Dit zijn de woorden van Okakura Kakuzō (1862-1913), Japans kunstkenner, in “The Book of Tea” (1906), een boek over de kunst van het thee maken en het belang van het thee ceremonie in de Japanse cultuur.

Deze woorden zijn ook erg toepasselijk op wat u hier vandaag kan zien en beleven.

In hun kunstwerken laten Kristof Vranken en Patrick Ceyskens hun beelden spreken en in jullie hoofden worden ze echte kunstwerken. In jullie hoofden treden de beelden in dialoog met jullie waarneming, herinneringen, gedachten, associaties, emoties, enz. en het is daar dat ze hun ware betekenis krijgen.

Dit proces wordt soms expliciet benoemd in de titels van de werken, zoals (1) “In the background lies the real desire”, (2) “Our own pleasure garden of image thoughts” en (3) “The memory mourns what it has not seen”. (1) In de achtergrond speelt het echte verlangen. Normaal wordt in de visuele waarneming meteen alles spontaan georganiseerd in een voor- en een achtergrond. Hierbij gaat de aandacht vanzelf naar de figuren en voorwerpen in de voorgrond en wordt de achtergrond onderdrukt. Maar wat in de achtergrond blijft kan soms ook doordringen tot de voorgrond. Dat spel wordt in het werk van Patrick Ceyskens nog versterkt door het beschikbaar stellen van meerdere lagen, met variabele transparantie en diepte soms. (2) Onze speeltuin van beeldgedachten. In ons hoofd spelen voortdurend beelden en dit beeldenspel vormt een wezenlijk onderdeel van het visueel plezier bij kunstbeleving. (3) Het geheugen treurt om wat het niet gezien heeft. Deze wisselwerking tussen beelden in het geheugen en beelden in de waarneming vormt eveneens een centraal thema in het werk van Patrick Ceyskens.

Ook in de foto’s van Kristof Vranken zie je dit spel met meerdere lagen en dieptes, niet zozeer in de verschillende beeldvlakken die op elkaar liggen zoals bij Patrick, maar in de ruimte zelf, bvb. in “Narratives of the presumed invisible #2”. Bij Kristof gaat het om het vastleggen van de tijd en de kracht van het onbeweeglijke beeld.

Zowel in het werk van Patrick Ceyskens als Kristof Vranken zien we een bijzondere aandacht voor het beeld als een verzameling van momenten in de tijd. Ik schets kort vier momenten hierbij. Het proces begint meestal bij het oorspronkelijk beeld. Dit vormt de input voor het beelddenken van de kunstenaar die daarmee vervolgens aan de slag gaat in een proces dat “beelderen” genoemd kan worden, naar analogie met het “schilderen” van een schilder. Dit bewerkt beeld vormt ten slotte de input voor het beelddenken van de toeschouwer, het slotmoment, hoewel ook dat in vele gevallen eerder als een onstuitbare trein van beelden kan beschouwd worden.

De foto's die vaak het vertrekpunt vormen, als vastgelegde herinneringen van de protagonisten in het beeld, worden gedurende dit proces vervangen door de interpretaties van de kijkers die er hun eigen verhaal van maken. Patrick Ceyskens gebruikt typische media voor beeldopslag (oude foto's, dia's, 8 mm film – waarvan sommige opgesteld zijn in de wandkasten hier) slechts als input, als trigger voor allerlei transformaties die plaatsvinden, zowel in het kunstwerk terwijl hij er aan werkt als in de toeschouwer terwijl we er naar kijken. Kort gezegd: Hij vindt die beelden op één of andere zolder, transformeert ze, hangt ze hier in De Mijlpaal in Heusden-Zolder en ze doen hun werk in onze bovenkamer, onze eigen private zolder als het ware.

Patrick Ceyskens is daarbij dus een echte beeldenvanger, zowel als archivaris van ons geheugen. Het geheugen niet als passieve registratie van wat we ervaren hebben, maar als de actieve reconstructie van wat we denken te hebben ervaren. Net zoals de waarneming geen passieve registratie is van de werkelijkheid die zich voor onze ogen afspeelt, maar een actieve constructie, zo is het geheugen ook geen letterlijk afspelen van de opnames die we vroeger ooit gemaakt hebben. Ook het geheugen is een actief constructieproces en die wisselwerking wordt in zijn werk uitdrukkelijk in vraag gesteld.

Patrick Ceyskens is op die manier ook onderzoeker. Net zoals wij aan de universiteit deze psychologische processen in laboratoriumproeven doen ook kunstenaars zoals Patrick onderzoek hierover in hun kunstwerken. Ik ben steeds aangenaam verrast tussen deze analogieën tussen de zoektocht van wetenschappers en kunstenaars en door de goede intuïties die kunstenaars vanuit hun perspectief op de zaak vaak hebben. In zijn geval gaat het om een voortdurende zoektocht naar nieuwe beeldgebieden tussen de zintuiglijke ervaring en het bewustzijn. Een zoektocht naar een beeldtaal die constant tot associëren aanzet. Hij spreekt in dit verband over "mentale mapping" als het organiseren van mogelijkheden, het voorzien van verbanden. Verbanden die al dan niet door de kijkers opgepikt en verwerkt worden, als zwierige bewegingen in hun geest. Wat hij doet is in feite een soort dollen in een gedachtenspel tussen wat we zien en wat we weten, een lunapark van beelddenken. Hij activeert de wisselwerking (het liefdesspel) tussen wat het beeld laat zien en wat het te denken geeft.

Hij spreekt in dit verband ook over de "mentale matrix", waarin drie processen een centrale rol vervullen: (1) "Memory remaking", (2) "Mental mixing" en (3) "Impression improvement". Vertrekkend van de herinneringen van anderen, neergeslagen in foto's uit de oude doos, maakt Patrick nieuwe beelden die vervolgens ook bij de toeschouwer herinneren oproepen en zo het geheugen in zekere zin opnieuw maken. De mengeling van oude en nieuwe beelden met oude en nieuwe herinneringen genereert een voortdurende mentale vermenging en zo ook een verbetering van indrukken. De matrix laat de positie van de kunstenaar zoveel als mogelijk buiten beschouwing. Het is de mentale matrix in het hoofd van de toeschouwer die de boodschap bepaalt. "The viewer is the real artist." Dit is ook de titel van een werk van Patrick Ceyskens en sluit ook perfect aan bij het citaat waarmee ik begonnen ben.

Een goed voorbeeld hiervan is de beeldenreeks "Interferences" waarvan er hier een paar tentoongesteld zijn. Hierbij worden telkens extra elementen geïmplementeerd in de foto om zo tot een ander beeld te komen. Plooiën, scheuren, draden, verstoringen van het beeldvlak creëren plots een ander perspectief, letterlijk en figuurlijk. Het is een soort transfusie in de mentale matrix: het inbrengen van nieuw materiaal in een bestaande context om zo nieuw leven te laten ontstaan. Op die manier gebruikt hij de ogen, de waarneming, het geheugen en de verbeelding van de kijker om

nieuw werk te laten ontstaan. Door te schuren op de beelden en lagen of elementen weg te halen ontstaat er ruimte voor nieuwe invulling door de kijker. Hoe meer hij weghaalt, hoe meer er verschijnt.

Hetzelfde geldt in ruimere zin voor elke multimediale ervaring. Patrick Ceyskens en Kristof Vranken laten de supplementen van de afzonderlijke media schuren, aftasten, incorporeren, injecteren, ... in een nieuwe ruimte: de tussenruimte. Zo nodigen ons als toeschouwer uit in de transitzone in bestaande beelden. Een transitzone waar we ons als toeschouwer in kunnen bewegen. Het gaat hierbij om een bewegen tussen een binnen- en een buitenruimte van de werkelijkheid. Tussenruimte en reflectie voorzien nieuwe posities, nieuwe affecten, in een wisselwerking tussen visualisatie en visueel bewustzijn.

Prachtige voorbeelden van dit proces zien we hier in deze tentoonstelling in de werken die beide kunstenaars samen gecreëerd hebben voor deze gelegenheid. Op het gelijkvloers hiernaast hebben we de multimediale, dynamische, interactieve installatie "Eddy", een Engels woord voor draaikolk, maalstroom, dwarrelwind – wat het ook letterlijk is. Dit werk is een erg geslaagde poging om transformaties teweeg te brengen in allerlei Limburgse, volkse tradities (schuttersfeesten, processies, dierenwijdingen, ...) om ze op te waarderen door een ander, hedendaags perspectief, met projecties op witte projectieschermen, de muren, enkele oude schilderijtjes, enkele golfplaten, enz. voortdurend ronddraaiend in de ruimte en zo ook in ons hoofd, tot ze een nieuwe mengeling geven. Boven op de tweede verdieping, op een mooie houten zolder zie je "Harry", een filmopname van een bijzonder timmerwerk, ook weer bestaande uit meerdere lagen, zowel visueel als inhoudelijk (met meerdere betekenisniveau's).

In deze mooi open ruimte hier in De Mijlpaal komen deze beelden bijzonder tot hun recht. Laat de beelden spreken. Stap in de ruimte die ze laten. Ga in dialoog met de beelden en met elkaar. En vooral: Geniet ervan!

Johan Wagemans

De Mijlpaal, Heusden-Zolder, 3 mei 2015